

Boðskapurin hjá búskaparfrøðinginum til politisku myndugleikarnar var at hyggja eftir norsku skipanini fyri at fáa íblástur, soleiðis at oljan kann koma øllum samfelagnum til góðar

Oljan: Noregi ella Nigeria - valið er okkara

Jan Müller

01.05.2014 - 17:29

[Oljan.fo](#)

“Virðismikið náttúruilfeingi so sum olja kann gerast til eitt forbannilsi ella eina signing fyri eitthvørt samfelag og harvið eisini tað føroyska. Hetta vísa sannroyndirnar úti í heimi. Tað veldst alt um, hvussu tú skipar viðurskiftini. Her kunnu Føroyar og føroyingar avgjørt læra av norsku royndunum, og harvið gera oljuna til eina signing fyri samfelagið heldur enn eitt bannilsi,” segði búskaparfrøðingurin Johnny í Grótinum á oljuráðstevnuni í Runavík herfyri.

Hann var ein av fleiri serfrøðingum, sum var biðin um at leggja fram sínar hugsanir um einar framtíðar Føroyar, eftir at olja ella gass eru funnin í føroysku undirgrundini.

Búskaparfrøðingurin helt fyri, at Føroyar higartil hava megnað at menna skipanir, ið hava tryggjað eina skilagóða menning. Men staðfesti so eisini, at verður olja ella gass funnið, so

gera vit rætt í at fáa okkum íblástur úr Norra, sum hann metti hevur megnað at skipa og stýra oljutilgongdini væl.

Boðskapurin hjá búskaparfrøðinginum var tí eisini til politisku myndugleikarnar at hyggja eftir norsku skipanini fyri at fáa íblástur, soleiðis at oljan kann koma øllum samfelagnum til góðar og fyri at tryggja, at henda nýggja vinnan ikki trokar aðrar vinnur burtur sum eina avleiðing av tí sonevndu hálendsku sjúkuni.

“Noregi ella Nigeria - valið er okkara,” sigur Johnny í Grótinum, sum vísir til tvey lond, har oljan fyllur nógv men sum eru farin fullkomiliga hvør sína leið.

Bannilsí ella signing er eitt val

Johnny í Grótinum segði m.a.:

“Seinnu árinum er nógv búskaparfrøðilig gransking gjørd av samfelagsligu árinum av oljuríkidømi, tí kann eg sum búskaparfrøðingur móguliga geva eitt fakligt íkast til eitt vælgrundað orðaskifti um oljumálið sum heild.

Herfyri fór norski oljugrunnurin upp um 5.000 milliardir norskar krónur, og tað frættist, at hvør norðmaður var vorðin milljóningur. Orsøkin eru allir sonevndu oljuelefantarnir í norskum øki, og at innkrevjingin av inntøkunum var vælfyriskipað. Mótsetningurin er greiður til eitt land sum Russland, har tað eru oligarkar, ið sita á valdinum og fáa mestsum allan ágóðan av hesum risa ríkidøminum. Putin skal hava sagt, at landið er ríkt, men fólkið fátækt. So hesi bæði londini vísa okkum leiðirnar millum, har oljan kann verða eitt bann ella ein signing fyri eitt samfelag.

Eg skal ikki gera meg klókan uppá, hvussu føroyska oljuvinnan skal leggjast til rættis í Føroyum, men eg kann koma við nøkrum boðum uppá, hvussu búskaparfrøðin metir um samfelagsligu karmarnar um eina oljuleitingartilgongd, og hvussu karmarnir kunnu leggjast optimalt til rættis.

Ein tann mest grundleggjandi spurningurin, sum búskaparfrøðin roynir at kanna og svara, er, hvussu búskaparvøkstur verður skaptur. Harnæst greinar búskaparfrøðin eisini, hvussu hendan búskaparlíga framgongd kann koma so nógvum sum gjørligt til góða.

Hvussu vit koma frá einum veiðumannasamfelag og víðari til, at vit duga at leggja til síðis til produktivitetsfremjandi íløgur. Við øðrum orðum hvussu vit grundleggjandi flyta okkum til øktan búskaparvøkstur. Og í tí sambandi er tað ikki líka mikið, hvussu vit handfara tað náttúruutilfeingi vit fáa.

Eitt nú er greiður hagfrøðiligur samanhangur staðfestur millum støði av náttúruríkidømi og útbúgvingarstøði í samfeløgum kring heimin. Tess størri náttúruríkidømi fyllir í búskapinum, tess lægri er útbúgvingarstøði. Sostatt tykist náttúruríkidømi at troka. Tað kann vera ein vansi, tí øktur produktivitetur krevur, at tú megnar at menna útbúgvingarstøðið í einum samfelag. Man hevur hug at leggja seg aftur á og hvíla á teimum gávum mær fær eitt nú olju, sum harvið verður til eitt forbannilsí.

Ein annar staðfestur hagfrøðiligur samanhangur er millum korrupsión og náttúruríkidømi. Lond við stórum náttúruríkidømi eru merkt av stórarri korrupsión, tí stovnarnir og samfelagsligu karmarnir, sum skulu forða tí eru ikki til. Og tess størri korrupsión tess minni gerst búskaparvøksturin í samfelagnum. “

Hálendska sjúkan kann gera ilt

Stórir partur av framløguni hjá Johnny í Grótinum snúði seg um búskaparlaga fyrbrigdið, ið nevnist “hálendska sjúkan”, sum er eitt ræðandi dømi um, hvat kann henda, um Føroyar ikki bera seg rætt at, verður oljan funnin.

“Fyrbrigdið kemur frá tíðini, tá nógv gass varð funnið í Hálendi, og man heilt einvíst fór eftir at fáa sum mest burtur úr tí einu vinnuni, og har tað kom at ganga út yvir aðrar vinnur. Tær kláraðu ikki kappingina um arbeiðsmegi og áhugaverdar íløgur, tí alt fór til gassvinnuna. Hevur tú onga olju og knappliga finnur og útflytur hana, so fær tú atgongd til gjaldoyra, og harvið hækkar innflutningurin - gjaldoyra styrknar, og tað ger, at lønarlagið verður trýst upp. Harvið versnar kappingarføri hjá hinum útflutningsfyrirøkunum.

Skaðin verður stórir av hálendsku sjúkuni, um vit ikki megna at steðga tí ringu ávirkanini av eini blómandi oljuvinnu. Oljuvinnan kann tá ótálmað trýsta alt lønarstöðið upp, so tað ikki loysir seg at takast við nógv annað. Og tað er ein stór avbjóðing fyri eitt samfelag, bæði tí at oljan er komandi og farandi, men eisini tí at hetta er sera viðkvæmt, tí so er tað bara tann eina og sama vinnan, sum tú hjúklar um. Tann máttin, sum hálendska sjúkan kann skeikla samfelagið, kann vísa seg á ymsan hátt við eitt nú gera størri inflatióin og príshækkan, at aðrar vinnur smokka undan og klára ikki kappingina um arbeiðsmegina osfr. Teirra tilverugrundarlag dettur burtur. Eitt annað er eftirsøknin eftir tilfeingisrentuni. Tí tað fer ein øgilig lobbyisma í gongd at fáa fatur í tilfeingisrentuni, sum er í eini oljuvinnu.

Avbjóðingin í hesum ríkidøminum og tilfeingisrentuni er nógv ferðir størri í dag enn seinast í 90-unum, tá vit fóru undir at leggja til rættis oljuleitingina, tí nú er oljuprísurin komin upp um 100 dollarar í mun til umleið 10 dollarar tá. Tað ger, at um tú ikki skipar viðurskiftini væl og verður raktur av hálendsku sjúkuni, so verður ein øgilig spillorka uppá at sóknast eftir tilfeingisrentuni. Tí eigur man longu nú sum í Norra at fyriskipa viðurskiftini væl, soleiðis at tilfeingisrentan verður uppkravd í ein grunn.

Hálendska sjúkan kemur eisini av, at oljuvinnan kann skapa sera stór sveiggj í búskapinum, tí tað vísir seg, at rávøruprísir hava lyndi til at sveiggja nógv ár undan ári, og tað viðførir eisini minni vøkstur í búskapinum.”

Íblástur úr Noregi

Hvat kunnu vit so gera við hesar vansarnar, spurdi Johnny í Grótinum í framløguni og svaraði, at íblásturin má koma úr Noregi.

“Vit kunnu staðfesta, at oljuríkidømi kann gerast til eitt bann, men hvat kunnu vit búskaparlaga skilagott gera fyri at fáa hetta til eina signing! Vit kunnu staðfesta, at tað

hefur havt stóran týðning í Noregi, at man hefur fingið lagt til rættis eina skipan við stovnum og miðvísun politikki. Politiska skipanin er nevnliga altavgerandi fyri, at menningin ikki verður til eitt forbannilsi fyri samfelagið.

Frá fyrsta degi staðfesti man í Noregi ella gjørði eitt slag av sáttmála um, at hetta tilfeingi, sum vit nú fáa til gávus, er fólksins ogn. Eisini staðfestu tey, at tað ikki einans eru teir norðmenn, sum liva í dag, sum kunnu fáa nakað burtur úr hesum tilfeinginum. Hetta er eitt tilfeingi, sum hoyrir hesum ættarliðnum av norðmonnum til og øllum komandi ættarliðum, og tað var út frá tí premissuni, at Noregi legði til rættis sína skipan fyri oljuvinnuna. Og á hesum grundarlag er tað eydnast norðmonnum at uppkrevja umleið 80-90% av tilfeingisrentuni. Tilfeingisrentan verður vanligi definerað sum tað yvirnormala avkastið í eini vinnu í mun til aðrar vinnur. So har hefur tað eydnast at uppkrevja ein sera stóran part av hesum yvirnormala avkastinum inn í oljugrunnin, og fæið í grunninum uppá nú góðar 5.000 milliardir verður ikki brúkt. Dagsins borgarar í Noregi brúka einans realavkastið, har inflatióin verður drigin frá íløgum avkastinum. Harvið er virðið eisini intakt til komandi ættarlið at fáa ágóðan av. Og harvið hefur stjórnin ásett bæði búskaparligar og etiskar meginreglur fyri, hvussu náttúrutilfeingið skal skipast, og hvussu tað skal koma samfelagnum til góðar.

Tað snilda við hesum er, at tú fært virðið til høldar, og tað kann koma øllum til góðar, soleiðis at tað ikki bara miðsavnast hjá nøkrum fáum einstaklingum. Men tú fært eisini forðað tí hálendsku sjúkuni at gerast ov ógvuslig. Tú fært og skalt sjálvandi ikki fullkomiliga steðga avleidda virkseminum. Í dag starvast umleið 80.000 fólk í norsku oljuvinnuni, men á tann hátt fær tú innkapslað oljuvinnuna fyri seg og harvið uppkravt tað eyka avkastið, sum er har. Annars hevði vinnan sokið allar framleiðslumiðlar til sín - bæði arbeiðsmegi og íløgur. Á tann hátt hefur tú eisini vart aðrar vinnur, sum tá kunnu taka seg upp. Eisini íløgur í útbúgving hava verið sera frammaliga í Norra tvs., at man hefur raðfest høgt og hildið fæst í íløgur í humanan kapital, varandi virði og fortreytir fyri búskaparvøxtur. Og í veruleikanum er høga útbúgvingarstøðið eisini grundarlagið, sum hefur gjørt, at man hefur kunnað gjørt hesar skipanir frá byrjan.

Botswana í Afrika er eisini eitt annað dømi um eitt land, har tað hefur eydnast at skipa viðurskiftini væl. Har hefur man fingið eitt risastórt tilfeingi í gávu, men man hefur skipað tað á ein hátt, at tað ikki skeiklar samfelagið,” segði Johnny í Grótinum.

Samanumtøka: Fá íblástur úr Norra

“Høvuðsboðskapirnir í framløguni eru hesir: Íblástur úr Noregi kann brúkast til at syrgja fyri, at oljuvinnan verður til eina signing og ikki til eitt forbannilsi. Og tað er av stórum týðningi at taka lærdómin til eftirtektar, at royndirnar frá Ruslandi, Saudi Arabia, Nigeria og nógvum øðrum londum, sum hava fingið rísa náttúruvæðing, vísa, at tað kann blíva eitt bann, nakað, sum oyðileggur samfelagið, ber tú teg ikki rætt at.

Tí krevur tað politiskt dirvi og hegni at fyriskipa viðurskiftini soleiðis, at tað ikki gerst eitt bannilsi. Tað finst ikki nøkur skræddaraseymað loysn fyri einhvønn búskap. Vit kunnu ikki bara kopiera, men íblásturin úr Noregi er avgjørt at taka við læru av. Og tað hava

føroysku myndugleikarnir eisini longu gjørt í teimum skipanum, sum eru bygdar upp í Føroyum í stóran mun - eitt nú við kolvetnisskattaskipanini.

Mugu ikki skeikla verandi skipan

Eg vil eisini leggja aftrat við onkrum av tí nýggjasta, sum vit hava hoyrt og ávara móti, soleiðis sum onkur politiskur flokkur hevur skotið upp, nevniliga at skrúva upp fyri royalties - at um ein oljuvinna tekur seg upp til heystar, so mugu pengar í landskassan umgangandi. Tað er heilt skeivt at fara inn og krevja meira í royalties frá nøkrum feløgum, sum eru komin inn her út frá nøkrum heilt øðrum fortreytum. Vit eru í eini støðu í dag, har vit mugu gera tað so lokkandi sum gjørligt fyri oljufeløg at koma her at bora. Tað eru bara tvey skot eftir í byrsuni, Statoil og Dong, og tí er tað eisini ein avbjóðing at fara út og marknaðarføra økið fyri at lokka fleiri oljuleitingarfeløg at fáa oljuna til haldar.

Í Noregi hava tey gjørt eina uppkrevjingarskipan uttan royalties, men í staðin einans uppkrevja yvirnormala avkastið. Sostatt vinna feløgini sínar milljarðaíløgur inn aftur við vanligum avkasti, áðrenn tey skulu rinda tilfeingisskatt. Tað er avkastið tú fær aftrat, sum tú skal rinda inn í tann góða oljugrunnin. Tí mugu vit í Føroyum eisini ansa eftir ikki at fara inn og skeikla skipanina og skapa órógv.

Í einum nýggjum oljuútbjóðingarumfari eiga vit helst at endurskoða satsirnar í verandi kolvetnisskattaskipan við íblástri frá Noregi, men grundleggjandi tykist hon at vera í lagi sum er. Hinvegin eru vit slettis ikki til reiðar at húsast við tilfeingisrentuni, um oljufundið verður gjørt, tí karmarnir kring ein búskapargrunn als ikki eru til staðar og kjølfestir í samfelagnum og politisku skipanini.”

Tað var Javnaðarflokkurin á Fólkatungi við Sjúrða Skaale, fólkatingsmanni, sum skipaði fyri oljutiltakinum í Runavík.

